

The Autonomous Fabric

Autonome praktijken in Rotterdam in kaart gebracht

Performance van Red Brut in de zelfgeorganiseerde, media-activistische projectruimte Varia, Rotterdam-Zuid. Fotografie: Florian Cramer

Vijf jaar geleden vond bij de hogere kunstopleiding de Willem de Kooning Academie (WdKA) in Rotterdam een curriculumwijziging plaats. Naast de reguliere majors die opleiden tot een zelfstandig kunstenaarschap, werden er drie uitstroomprofielen ontwikkeld, die de helft van het curriculum bepalen. Dit zijn *autonomous practices* (zelf geïnitieerd), *social practices* (activistisch) en *commercial practices* (economisch). Deze drie uitstroomprofielen zijn losgekoppeld van de disciplines beeldende kunst en vormgeving. Florian Cramer en Simon Kentgens zijn binnen de WdKA verbonden aan het profiel *autonomous practices*.

Binnen de Rotterdamse kunstwereld was de laatste jaren sprake van een opvallende stijging in het aantal zelfgeorganiseerde initiatieven van kunstenaars buiten de bestaande instellingen van kunst en design. 'De kunstenaar creëert zelf een platform, niet per se voor zichzelf, maar ook voor andere mensen', vertelt Kentgens. 'Het gaat

om contexten, formats en ruimtes waar dingen plaatsvinden die niet geheel door de kunstenaars worden ingevuld. Denk bijvoorbeeld aan iemand die in zijn huis een tentoonstellingsruimte maakt of iemand die op verschillende locaties radio-uitzendingen maakt.' Deze zelfgeorganiseerde creatieve praktijken ontstaan buiten de gevestigde instituten en definities van kunst. 'Als hier sprake is van een paradigmaverschuiving is de overgang net zo radicaal als destijds die van figuratieve naar abstracte kunst', vult Cramer aan. 'Dat betekent dat het ook consequenties heeft voor het kunstonderwijs. Je kunt mensen dan niet meer opleiden voor een kunstenaarschap zoals vóór die verandering.'

Luxeproduct voor oligarchen

Om een goed beeld van deze ontwikkeling te krijgen werd met financiering van KIEM¹ en Pictoright het onderzoeksproject *The Autonomous Fabric* opgestart om deze initiatieven in

Rotterdam in kaart te brengen. Na een inventarisatie van zo'n honderd initiatieven kregen studenten de opdracht om van elk initiatief een video van één minuut te maken. Twee vragen stonden centraal. Allereerst, hoe red je jezelf, hoe overleef je? En daarnaast, wie zijn je belangrijkste partners in Rotterdam? Op de WdKA werd een tentoonstelling ingericht waarop de video's te zien waren. De initiatieven varieerden van heel klein, door een of twee mensen gerund, tot een organisatie zoals Leeszaal Rotterdam West met honderd vrijwilligers. Cramer: 'Niet alleen bezuinigingen van de overheid hebben de hedendaagse kunstpraktijk veranderd. Ook de commerciële markt is extremer geworden en heeft tot kunst als een luxeproduct voor oligarchen geleid. Denk bijvoorbeeld aan Art Basel, Damian Hirst en Jeff Koons, neofeodale kunst die bijna geen verbinding meer heeft met experimentele vormen van hedendaagse kunst.' 'De reactie van veel kunstenaars die net afgestudeerd zijn, is dat ze niet in dit systeem mee willen doen', aldus Kentgens. 'Ze willen niet meer in die instituten terecht komen, niet meer groeien in de reguliere, verticale keten. Daarvoor in de plaats ontwikkelen ze horizontale initiatieven die op elkaar aansluiten.'

Cramer en Kentgens constateren dat de autonome praktijken als gevolg van gentrificatie inmiddels in Amsterdam zo goed als verdwenen zijn. 'In Rotterdam bestaan ze nog, maar ook daar lopen ze het risico om te verdwijnen', aldus Cramer. Om te overleven, zien ze dat veel van de autonome praktijken gaan samenwerken, en zo ontstaat er een netwerk.

Opvallend is dat bij *The Autonomous Fabric* ook instituten uit het bestaande systeem in Rotterdam partners van het onderzoeksproject zijn, zoals het Centrum Beeldende Kunst, Centrum voor hedendaagse kunst Witte de With en Het Nieuwe Instituut. Dit bewijst dat ook zij de urgentie van de ontwikkeling inzien. Kentgens: 'Ook zij zien dat de bestaande organisaties hun langste tijd hebben gehad.' Gezamenlijk herdefiniëren ze de kunstpraktijk.

Experimenteerveld voor de samenleving

Om deze ontwikkeling te duiden, wordt te pas en te onpas de term *commons* gebruikt. Daar staan Cramer en Kentgens kritisch tegenover. 'Natuurlijk zitten er echte *commons* tussen, zoals Lees-

zaal Rotterdam West, die voor iedereen openstaat', vertelt Cramer. 'Ook de minibibliotheekjes die je sinds een aantal jaren overal op ziet duiken, zijn *commons* in de ware zin, dus dat ze voor iedereen toegankelijk zijn en dat iedereen erin kan delen. Er zijn echter ook genoeg autonome initiatieven die exclusief zijn en niet voor iedereen openstaan.' Kentgens: 'Het interessante aan *The Autonomous Fabric* is dat al deze initiatieven er een plaats kunnen krijgen; wij oordelen niet over de inhoud van een project. De inventarisatie omvat hyperexclusieve tot publieke praktijken.'

De ontwikkeling van autonome praktijken zien beiden ook als het antwoord op een maatschappelijke vraag. 'Als de *fabric* betekenis heeft, als het een werkelijke paradigmawisseling is, dan kun je het ook zien als een experimenteerveld voor de samenleving', aldus Cramer. Kentgens vult aan: 'Dan is het ook een onderzoek naar hoe we naar een andere vorm van economie, van samenleving gaan.'

De initiatieven zijn nu in kaart gebracht, maar om een en ander te kunnen duiden is meer onderzoek nodig. Daartoe is inmiddels samenwerking gezocht met de Erasmus Universiteit Rotterdam en CodArts en is er gezamenlijk een aanvraag voor onderzoeksfinanciering voor de periode 2020-2024 bij NWO in het kader van Smart Culture gedaan. Dat zou na artistiek onderzoek in samenwerking met initiatieven uit de *fabric* ook de mogelijkheid bieden om een aantal postdocs aan het project te verbinden die kunnen onderzoeken hoe het concept van autonome praktijken verandert en welke rol gentrificatie hierin speelt. ●

Noot

- 1 Het NWO-programma Creatieve industrie – KIEM is gericht op het financieren van kortlopend fundamenteel en industrieel onderzoek.

André Nuchelmans
is redacteur van
Boekman